

G. V. Vdovychenko, PhD, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

**P. DEMCHUK'S RESEARCH OF PROBLEM OF "DECOMPOSITION OF CAPITALISTS CULTURE"
AND ITS COVERAGE IN WORLD PHILOSOPHY OF FIRST THIRD OF XX CT**

This article presents complex analysis of analysing of "culture of capitalism collapse" problem and its lighting in foreign philosophy of the first third of the XX c. by P. Demchuk as representative of the Ukr.SSR philosophical thought in the 1920s – 1930s. Main attention is dedicated to his considering of the westeuropean philosophy of the first third of the XX c. irrationalising as the manifestation of this collapse.

Key words: the Ukr.SSR philosophical thought, philosophy of culture, P. Demchuk, marxism, modern.

УДК 16(075.8)

В. В. Гаджисв, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО КОНТРАКТУ В ДОБУ ПРОСВІТНИЦТВА

У статті аналізується проблема соціального контракту (суспільного договору) у працях просвітників Девіда Г'юма, Чезаре Беккарія та Імануїла Канта. Дається порівняльний аналіз їхніх концепцій.

Ключові слова: соціальний контракт, природний стан, теорія покарання, рівність, теорія справедливості.

Розвиток уявлень про соціальний контракт має довгу історію. Цією проблематикою цікавилися софісти і стоїки, схоласти і емпірики, просвітники і лібералісти. Видатними дослідниками цього питання можна назвати Томаса Гоббса [1], Джона Локка [2], Браяна Скрімса [3], Жан-Жака Руссо [4], Джона Роулза [13], Гуго Горція [14] та інших.

У цій статті головна увага приділяється трансформації поняття соціального контракту в концепціях представників епохи просвітництва (Г'юм, Беккарія, Кант). Їхні концепції порівнюються на підставі відношення філософії до таких понять, як: природний стан, громадянський стан, покарання, справедливість. Такий аналіз проводиться також на предмет взаємозв'язку уявлень вищезазначених мислителів з концепцією соціального контракту Томаса Гоббса.

Для початку дамо визначення соціального контракту, на яке ми будемо спиратися в цій статті. Соціальний контракт – це теорія, за якою люди віддають частину своїх суверенних прав уряду держави або іншому органу влади для того, щоб підтримувати порядок у суспільстві, тобто згода тих, кими правлять, на певні правила, за якими здійснюється правління. Теорія суспільного договору закладає основу історично важливій концепції того, що законна державна влада повинна будуватися на згоді підданих. Ця ідея виходить із міркувань про так званій "природний стан" людини поза рамками впорядкованого суспільства, коли її дії обмежені тільки сумлінням та опором інших. Починаючи з такої вільної людини, прихильники теорії суспільного договору намагаються пояснити, чому людині вигідно добровільно поступитися повною свободою задля переваг життя при політичному порядку.

Одним із яскравих мислителів доби Просвітництва був англійський філософ Девід Г'юм (1711 – 1776), який у своїй праці "Трактат про людську природу" [5], намагався відповісти на питання виникнення та обґрунтування соціального контракту. Однією з ідей цієї роботи, була ідея теорії блага (утилітаризму).

Г'юм фактично не використовує термін громадянський стан, проте часто термін "громадянський" можна зустріти в його роботі в смислах дуже близьких до теорії соціального контракту: розглядаючи "походження громадянської влади та суспільства", досліджуючи "витоки наших громадських чеснот". Слід зазначити, що у нього роздуми про суспільство, особливо в сучасних формах, дуже близькі до поняття соціального контракту.

Хоча Г'юм намагався розглядати громадський стан, проте він не рідко протиставляв його природному стану. Аналіз цих понять ставлять Г'юма в один ряд з Томасом

Гоббсом та Девідом Локком, контрактні теорії яких розроблялися на їхніх противагах. Проте це не робить Г'юма їхнім послідовником. Він не вважає, що суспільство виникає, через потребу безпеки та більшої свободи. На відміну від Гоббса, Г'юм апелював до історичного підходу виникнення суспільства та його інститутів, намагаючись об'єднати обидва поняття.

Розуміючи доцільність протиставлення природного та громадянського станів, філософ вважав їх лише допоміжними філософськими засобами для дослідження громадянської взаємодії. "Це філософська фікція, яка ніколи не існувала, та й не могла б існувати в дійсності" [5, С. 644]. Адже природний стан, сповнений війн, насильства і несправедливості, так само може бути покладений в основу суспільства, як і фікція про золотий вік. Г'юм пише, що в основі будь-якого громадянського суспільства лежить егоїзм і обмежена великодушність людей, а також скупість, з якою природа задовольнила їхні потреби.

Розглядаючи проблеми громадянського стану з моральної точки зору, Г'юм критикує позиції моралі Гоббса. Прямо філософ ніде не апелює до його позицій, але вплив ідей Гоббса можна прослідкувати в Г'юмовських текстах. Наприклад, ідея людського егоїзму в побудові громадянського суспільства, яку він використовує, також належить Гоббсу.

Враховуючи егоїстичну природу людини, Г'юм пише, що основою побудови суспільства є такий чинник: "Не має значення, чи будемо ми вважати, егоїстичний афект чеснотою або пороком, тому що тільки він сам обмежує себе. Якщо, він є чеснотою, отже, люди організують суспільство в силу своїх чеснот. Якщо він є пороком, то людський порок організовує теж саме" [5? С. 644]. Згідно такого стану речей, причина виникнення соціального контракту не має значення. Сутність залишається незмінною – люди об'єднуються в суспільство шляхом контракту тоді і тільки тоді, коли в них виникає бажання закріпити володіння зовнішніми благами та надати можливість кожному користуватися тим, що він здобув завдяки своїй праці.

Міркування Г'юма щодо соціального контракту є також описом факторів громадянської самоорганізації, яка пояснює конвенціональну основу суспільної взаємодії. Проте, Г'юм не ставить перед собою як головне опис соціального контракту за умови утворення громадянського стану, а приводить функціональне пояснення цього феномену. Контракт будується на загальному почутті соціального інтересу. Це означає, що всі індивіди, які вступають у взаємодію розділяють це почуття, оскільки

воно є суспільно вигідним. Таким чином, почуття вигоди набуває спеціального суспільного навантаження.

Задля ілюстрації морально-суспільних факторів Г'юм, приводить приклад з гребцями у човні. Гребці, опинившись в одному човні, будуть діяти скоординовано заради загального інтересу. Проте, жоден з них не буде гребти більше за іншого, оскільки сили мають буди скоординованими. Таким чином, вони діють заради особистого інтересу та заради суспільної вигоди. За взаємною згодою індивіди можуть домовитися про координацію дій тому, що вони бачать загальну суспільну вигоду. Отже, вигода кожного виступає основою загального інтересу. Мова йде про те, що угода щодо координації дій не має на меті нічого, окрім усвідомлення власного інтересу.

Обґрунтування соціального контракту, ми можемо знайти у моральній доктрині Г'юма. Для нього закони та морально-етичні норми є штучними. За його логікою, лише усвідомлення штучності соціального світу примушує індивіда дотримуватися встановлених правил. Він пише: "У нас немає інших мотивів, які примусили би нас виконувати обіцянки, окрім почуття боргу" [5, С.674]. Оскільки почуття боргу є поєднанням моралі та власного інтересу, зрозуміло чому людина керується цим почуттям.

Джон Роулз в праці "Лекції з історії моральної філософії"[6], описує штучну специфіку та характеристику виникнення соціальних чеснот, на які посилається Г'юм. Роулз писав, що г'юмовський термін "штучний" означає навмисно створений за допомогою судження та розуму. У цьому сенсі штучними вважаються людські домовленості і контракти, закони та соціальні інститути.

Основою справедливості у громадянському стані виступають приватний і загальний інтереси. Г'юм писав: "Кожен одиничний акт справедливості здійснюється в надії на те, що й інші будуть робити так само" [5, С.650]. Як і Джон Роулз, він усвідомлює справедливість як чесність.

Відштовхуючись від Гоббса, Г'юм описує свою модель соціального порядку. Проте, на відміну від першого, він не вважає, що громадяни повинні підпорядковуватися суверену через соціальний контракт. Люди мають двохсторонній контракт. По-перше, цей контракт виявляє обов'язки між людьми в суспільстві. По-друге, він описує обов'язки суспільства перед державою.

Таким чином, люди погоджуються підпорядковуватися владі задля власного спокою та безпеки. Функція влади – стримувати громадян від несправедливих дій і примушувати практикувати корисні соціальні дії. Отже, для Г'юма при соціальному контракті панує справедливість, яка базується на морально-етичних нормах.

Чезаре Беккарія (1738 – 1794) видатний італійський просвітник й суспільний діяч епохи Просвітництва. У своєму творі "Про злочин і покарання" [9] Беккарія висловив гуманістичні погляди епохи Просвітництва на систему кримінального правосуддя, піддавши різкій критиці феодальний інквізиційний процес і особливо тортури як невід'ємний атрибут останнього. Він одним із перших в Європі виступив за скасування смертної кари та інших найбільш жорстоких покарань.

У працях Беккарія, а особливо в праці "Про злочин і покарання" [9], яскраво описуються принципи соціального контракту. Беккарія виділяє три чесноти в житті людини: природну, політичну і релігійну. Політичну чесноту, Беккарія визнає мінливою, на відміну від чесноти релігійної, яка є незмінною, та чесноти природної, що була б очевидною, якщо б не людське невігластво і пристрасті.

Беккарія, як і більшість філософів-просвітників критикує позицію Гоббса. Основою його критики стає термін Гоббса "війна всіх проти всіх". Англійський філософ розглядає природний стан як таку війну. Внаслідок цього

люди живуть в беззаконні і ладні робити все, що захочуть. Стан війни, за Гоббсом, – це право всіх на все, тобто, кожен може робити, що хоче, оскільки не має чітких правил. На думку англійського філософа, люди знаходять зв'язок не у взаємній доброзичливості, а у взаємному страху за своє життя. Серед причин страху Гоббс відокремлює природну рівність людей та взаємне бажання завдати один одному шкоди. Отже, у природному стані люди є рівними один перед одним, проте нерівними їх робить громадянський стан. Природні схильності людини створюють небезпеку, як для неї самої, так і для оточуючих. Таким чином, бажання безпеки є природним бажанням кожного індивіда. Заради власної безпеки людина віддає свою свободу, підписуючи контракт з державою. Проте в цій угоді є певна помилка для індивіда. Якщо в природному стані людина має право на вбивство, грабіж, шахрайство, в громадянському стані вона втрачає цю можливість. Покарання (фізичне або моральне) за правопорушення залишається за державою. Таким чином, Гоббс обґрунтовує функціонування смертної кари в громадянському стані.

Беккарія критикує позицію соціального контракту з точки зору політичного аспекту. Він не пише, що люди поступилися повною свободою заради своєї власної безпеки. Отже, він критикує ідею загального блага, на яку спираються інші філософи. Позиція володаря, на думку Беккарія, є вельми хиткою. Через те, що люди поступилися частками своєї свободи, вони будуть бажати їхнього повернення. Звідси виникає закон, а через закон і покарання.

Як просвітник Беккарія бачить різницю між правилами поведінки в соціальному контракті і почуттями людини. З цього випливає, що виникнення покарань є необхідною складовою через ірраціональну поведінку деяких членів суспільства. Покарання вражає почуття, а отже, викарбовується в головах більш сильно.

Закон для Беккарія є дуалістичним. З одного боку, він підтримує закон та верховенство права в суспільстві. З іншого боку, він вважає деякі закони і покарання тиранічними та тими, що не виправдовують себе у суспільстві. На думку Беккарія, покарання має виходити лише із необхідності, інакше воно є тиранічним. Отже, закони мають прийматися не однією людиною – сувереном, а певною групою людей. Прийняття законів має належати законодавцю, представнику суспільства, а влада має бути лише інструментом для їхнього виконання. Ця теза зближує позиції Беккарія і Гоббса. Останній вважає, що будь-яку суперечку повинна вирішувати третя сторона: арбітр, суддя.

Беккарія приходить до висновку, що жорстокість покарань є марною. Просвітник пише, що злочини існують двох видів. Перший вид – це злочин проти усього суспільства, який має на меті зруйнувати державний лад. Другий вид – це злочин проти певної особи або її приватної власності. Саме покарання – це покарання злочинця заради усвідомлення його діяння і застереження інших членів суспільства проти злочинних дій. Покарання має впливати на душу злочинця, а не на тіло. Беккарія виступає проти фізичних тортур та смертної кари зокрема, оскільки вважає це війною влади проти власного народу.

Він наводить логічний аргумент – вбивство не може бути нормою соціального контракту, так само покарання, що здійснюється через тортури, не може бути нормою права. Воно не повинно нести в собі фізичні страждання, оскільки насильство породжує насильство. На думку просвітника, покарання має нести в собі справедливість і оцінювати злочинця в першу чергу як особистість.

Перейдемо тепер до концепції Імануїла Канта (1724 – 1804), який аналізує поняття соціального контракту у праці "До вічного миру" [11]. Кант виводить шість законів, що визначають правові рамки держави:

- Жоден мирний договір не повинен вважатися таким, якщо при його укладанні таємно зберігаються підстави для майбутньої війни.
- Жодна самостійна держава не може бути придбаною іншою державою ні у спадок, ні в обмін, ні купівлю, ні у вигляді дару.
- Постійні армії повинні з часом зникнути.
- Державні борги не повинні використовуватися для зовнішньополітичних справ.
- Жодна держава не повинна насильно втручатися в політичний устрій і правління інших держав.
- Жодна держава під час війни з іншими державами не повинна вдаватися до таких ворожих дій, які б зробили неможливим взаємну довіру у майбутньому стані миру [11, С. 260 – 263].

Кант підтримує теорію Гоббса про природний стан людини. Для прикладу він бере дикунів. Дикуні заперечують закон і постійно знаходяться у стані війни. Ними рухає ірраціональна свобода на відміну від свободи раціональної. Кант стверджує, що стан миру між людьми, що живуть по сусідству, не є функцією природного стану суб'єкта.

Він розрізняє три форми правління: аристократію, демократію та автократію. Але головне для нього не форма, а метод і способи здійснення влади. У зв'язку з цим мислитель розрізняє республіканську і деспотичну форми правління. Перша заснована на відділенні виконавчої влади від законодавчої – друга на їх злитті. Республіка ще сама по собі не означає демократії, так само як і автократія – деспотії. Самодержавна форма влади може бути і республікою, якщо в ній виконавча влада відділена від законодавчої, а демократія в разі відсутності розмежування цих видів влади може бути і деспотизмом. Єдиний громадянський устрій, який може існувати, за Кантом, це республіка.

У республіканському суспільстві він бачить три складові соціального контракту. По-перше, це устрій згідно принципам свобод членів суспільства, по-друге, залежність усіх без винятку членів суспільства перед законом і, по-третє, рівність усіх членів суспільства.

Для Канта соціальний контракт є достатньою складовою для верховенства права. Тут мова йде про раціональний та моральний імперативи. Соціальний контракт набуває чинності в той момент, коли людина приймає моральний і раціональний постулати, які стримують її від спроб виконання природних прав і свобод, щоб уникнути принципу природної рівності, які входять з принципу здорового глузду.

Своє вчення Кант більш чітко описує в праці "Критика практичного розуму". Етика – головна частина філософії Канта. "Якщо існує наука, справді потрібна людині, – писав він, – то це наука, якої я навчаю, а саме наука належним чином посісти вказане людині місце у світі, і з якої можна навчитись того, яким потрібно бути, щоб бути людиною" [12, С. 205]. Для Канта практична філософія буде стосовно до усвідомленні особистості як подвійної істоти. З одного боку, людина живе в емпіричному світі природи, з іншого боку, в трансцендентному світі свободи. У цілому етика Канта має антинатуралістичний характер, що показує людину як трансцендентальну особу, якій не притаманні егоїстичні мотиви.

Етична доктрина Канта є нормативною, вона протистоїть описовій етиці і орієнтована на реальне життя людини. Тому моральні закони, за Кантом, на відміну від законів природи мають нормативний характер і ви-

ступають в якості наказів. Формула таких наказів є імперативом. Кантові імперативи поділяються на гіпотетичні і практичні і мають на меті опис не того що має бути, а що повинно бути. Прикладом гіпотетичного імперативу може виступити євдемоністична етика, яка спрямована на задоволення (роби корисне іншим людям, якщо хочеш, щоб і вони робили корисне тобі). В наслідок чого гіпотетичний імператив має практичну необхідність дії щодо зовнішньої мети.

Категоричний імператив, навпаки, становить такий закон поведінки, що має мету в самому собі. Як я мушу чинити, аби бути моральною істотою, аби моя дія мала моральний характер, – є основою цього закону. Отже, категоричний імператив має на своїй меті те, щоб людина чинила так, щоб її поведінка претендувала на морально-етичні норми. Етика Канта, має певний формалізм і доцільно підходить для обґрунтування громадянського стану. При підписанні соціального контракту людина погоджується віддати свою свободу заради загальних правил поведінки в державі. Отже, всезагальність категоричного імперативу Канта має на своїй меті не що інше, як те, що людина має керуватися доброю волею.

Кант вважав, що людина має будити не засобом для іншої людини, а ціллю, тому що, коли людина розглядається, як засіб, вона перетворюється на річ. З поняття річ витікає поняття рабства, а для Канта це є аморальним явищем. Він не визнає несправедливості, він вважає, що навіть незначна несправедливість, яка робить з людини засіб, не є доцільною.

Таким чином, Кант намагається тісно пов'язати проблему держави та моральну теорію. Він вважає, що головною ціллю завжди має бути особистість. Для Канта моральна сутність людини протистоїть натуралістичним уявленням про неї, як про егоїстичну істоту.

Кант, як і Гоббс, відштовхується від природного стану задля опису переходу людини до суспільного життя. У кожного з них є своя форма реалізації соціального контракту. Для Гоббса – це правління суверена (монархічний підхід). Для Канта – правління індивідів, раціонально та морально розвинених, які повинні жити при республіканському устрої. Головні функції в обох концепціях – це моральна трансформація і відмова від природних інстинктів на благо суспільства.

Підбиваючи підсумки, можна зазначити, що Девід Г'юм, Чезаре Беккарія та Імауїл Кант в своїх концепціях соціального контракту відштовхуються від таких понять, як природний стан, громадянський стан, справедливість, покарання. Хоча їхнє смислове навантаження різне. Так, кожен з них, будуючи свою власну концепцію соціального контракту, бере за основу поняття природного стану, сформульованого Томасом Гоббсом. Проте, опис громадянського стану в кожного є свій:

Девід Г'юм використовує природний стан для розвитку теорії блага (утилітаризму). Він в англійській філософській традиції будує концепцію поведінки людини в суспільстві. З чого випливає нормативний характер існування людини в громадянському стані. Одним з головних чинників громадянського стану є поняття справедливості. Основою справедливості в концепції Г'юма є приватні та загальні інтереси. Функція влади – стримувати громадян від несправедливих дій і примушувати практикувати корисні соціальні дії.

Чезаре Беккарія використовує природний стан за для розвитку правої доктрини існування особистості в суспільстві. Для нього має велике значення проблема покарання в соціальному контракті. Через проблему покарання Беккарія описує проблему справедливості у суспільстві. Для нього, як для просвітника, основою

метою є духовні проблеми людини. Отже, він розвиває правові та моральні аспекти соціального контракту.

Імануїл Кант використовує природний стан для побудови морально-політичної концепції соціального контракту. Для мислителя мораль виступає, як описова дія поведінки людини як політичної істоти. Він поєднує політику і мораль для побудови громадського стану, використовуючи гіпотетичний та категоричний імперативи, як внутрішні закони існування суспільства як такого. Головною метою створення суспільства та підписання соціального контракту є бажання безпеки та справедливості.

Можна зазначити, що під соціальним контрактом філософи вважали таке – це колективна угода між людьми задля захисту їхніх інтересів, співпраці та допомоги один одному та панування справедливості. Соціальний контракт передбачає перехід від природного стану до побудови громадянського суспільства. Покарання не є особливою ланкою соціального контракту. Покарання має нести в собі моральне, а не тілесне навантаження. Перехід є трансформацією і відмовою від природних інстинктів задля морального розвитку.

В. В. Гаджиев, асп.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНОГО КОНТРАКТА В ЕПОХУ ПРОСВЕЩЕННЯ

В статті аналізується проблема соціального контракту (общественного договора) в работах просветителей: Дэвида Юма, Чезаре Беккариа, Имануила Канта. Дается сравнительный анализ их концепций.

Ключевые слова: социальный контракт, естественное состояние, теория наказания, равноправие, теория справедливости, Томас Гоббс.

V. V. Gadzhiev, PhD student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

THE PROBLEM OF THE SOCIAL CONTRACT IN THE AGE OF ENLIGHTENMENT

This article is devoted to investigation of the social contract in Hume's, Beccaria's, and Kant's works. In order to clarify the notion of social contract the author compares their conception.

Key words: social contract, natural state, theory of punishment, equality, theory of justice, Tomas Hobbs.

УДК 1(091)

І. В. Ляшенко, канд. філос. наук, доц.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

ОСОБИСТІТЬ, СВІТОГЛЯД ТА ФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ Ф.ШЛЯЄРМАХЕРА В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ В.ДІЛЬТЕЯ

У статті аналізуються основні ідеї праці В.Дільтея "Життя Шляєрмахера", визначається вплив особистості, світогляду та філософської концепції Ф.Шляєрмахера на формування філософсько-герменевтичного вчення В.Дільтея.

Ключові слова: В.Дільтей, Ф.Шляєрмахер, філософська герменевтика, етика.

1867 і 1870 роки стали віхами видатної події в історико-філософських дослідженнях, коли німецький історик культури і філософ, представник "філософії життя", фундатор розуміючої психології, школи "історії духу" і сучасної філософської герменевтики Вільгельм Дільтей видає двома частинами перший том своєї фундаментальної праці "Життя Шляєрмахера" [6], що принесла йому світову славу. Дільтею не вдалося закінчити своє дослідження (його взагалі називали "філософом перших томів"), проте у цій праці він відкрив Шляєрмахера наново. Саме з появою цієї праці починається справжній бум у вивченні багатогранної духовної спадщини і місця німецького філософа в тому духовному русі, що зветься "романтизм".

С.Франк у своїй праці "Особистість і світогляд Фр.Шляєрмахера" писав: "Ця книжка чудового, ще недостатньо оціненого берлінського мислителя є не тільки кращим докладним життєписом Шляєрмахера, на жаль не доведеним до кінця, але, здається, і кращою за

Список використаних джерел

1. Див.: Гоббс.Т. Левиафан, или материя форма и власть государства церковного и гражданского. // Гоббс Т. Сочинения: В 2 т. – М.: Мысль, 1991. – Т.2. – С. 543.
2. Див.: Локк. Д. Два трактата о правлении. // Локк Д. Сочинения: В 3 т. – М.: Мысль, 1988. – Т.3. – С. 615.
3. Див.: Skyrms B. The Stag Hunt and the Evolution of Social Contract. – New York: Cambridge University Press, 2004. – 164 с.
4. Див.: Руссо Ж.Ж. Рассуждение о происхождении и основаниях неравенства между людьми. // Руссо Ж.Ж. Избранные сочинения: В 3 т. – М., Т.1. 1961.
5. Юм Д. Сочинения в 2 тт. – М.: Мысль, 1965. – Т.1. – С.804.
6. Юм Д. Сочинения в 2 тт. – М.: Мысль, 1965. – Т.1. – С.644.
7. Юм Д. Сочинения в 2 тт. – М.: Мысль, 1965. – Т.1. – С.644.
8. Юм Д. Сочинения в 2 тт. – М.: Мысль, 1965. – Т.1. – С.674.
9. Див.: Rawls J. Lectures on the History of Moral Philosophy. Cambridge (MA), 2000. – P. 52–53.
10. Див.: Беккариа.Ч. О преступлениях и наказаниях / Ч. Беккариа. – М.: Юридическое издательство НКЮ СССР, 1939. – 464 с.
11. Кант И. К вечному миру // Кант И. Соченения: в 6 т. – М., 1966. – Т. 6. – С. 260 – 263.
12. Кант И. Сочениния: в 6 т. М., 1964. – Т.2. С. 205.
13. Див.: Ролз Дж. Теория справедливости. – К.: Основи, 2001. – 822 с.
14. Горций Г. О праве войны и мира // Г.Горций. – М.: Ладомир, 1994. – 868 с.

Надійшла до редколегії 11.04.14

глибиною і багатством ідей історією німецької романтики і всього німецького розумового руху кінця XVIII і початку XIX ст." [3, С.7].

Шляєрмахеру Дільтей зобов'язаний багато чим. Він приходив до своєї "філософії життя" й філософської герменевтики, вивчаючи саме філософію Шляєрмахера.

До студіювання Фр.Шляєрмахера Дільтея залучив Людвіг Йонас – зять Шляєрмахера й хранитель його архіву. Він же залучив його пізніше до роботи з підготовки зібрання творів Шляєрмахера. Під керівництвом Йонаса Дільтей починає свої спеціальні дослідження етики й теології мислителя. Вже перша його велика праця була присвячена герменевтиці Шляєрмахера. Це був твір на конкурс, що його оголосило в 1860 р. товариство Шляєрмахера, – "Освітити особливі заслуги герменевтики Шляєрмахера у порівнянні з більш ранніми трактуваннями цієї науки, а саме у Ернесті й Кайля". У цій праці Дільтей намагався з'ясувати "переворот в історико-філософському підході й методі, що відбувається